

بررسی تأثیر مؤلفه‌های روانشناختی بر میزان رفتار کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه گیلان

فاطمه قربانی پیرعلیده^{*}، محمد کریم معتمد^۱، سمیره صی محمدی^۲

^۱دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه رازی، کرمانشاه: fateme_ghorbani1143@yahoo.com

^۲دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده علوم کشاورزی دانشگاه گیلان: motamed@guilan.ac.ir

^۳دکتری توسعه کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه رازی، کرمانشاه: saymohammadi@yahoo.com

چکیده

این تحقیق با هدف بررسی تأثیر مؤلفه‌های روانشناختی بر میزان رفتار کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی با بهره‌گیری از مدل آژن در بین دانشجویان سال آخر رشته مهندسی کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه گیلان و در چارچوب کلی پژوهش‌های توصیفی-همبستگی انجام شده است. ۲۰۰ نفر از دانشجویان با روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک انتخاب شدند. روایی پرسشنامه با کمک پانل متخصصان تأیید شد. ضریب آلفای کرونباخ به منظور تشخیص پایایی پرسشنامه محاسبه گردید که مقدار آن ۰/۸۷ به دست آمد و نشان‌دهنده‌ی پایایی پرسشنامه است. نتایج مطالعه نشان داد که نیت کارآفرینی در اکثر دانشجویان (۱۱۰ نفر) متوسط است. اما با توجه به شاخص‌های برازندگی مدل پژوهش، می‌توان نتیجه گرفت که متغیرهای به کار رفته در پژوهش (روحیه‌ی توفیق طلبی، اراده، کنترل درونی، استقلال طلبی، خلاقیت و ریسک‌پذیری) مدل مناسبی برای تبیین تأثیر مؤلفه‌های روانشناختی بر میزان رفتار کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی است. نتایج مطالعه‌ی رگرسیونی نیز نشان داد که متغیرهای اراده و ریسک‌پذیری می‌توانند ۵۶ درصد از تغییرات نیت کارآفرینی را تبیین کنند. نیاز به بازبینی برنامه‌های آموزش عالی جهت پرورش ویژگی‌های کارآفرینی در دانشجویان ضروری است و برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های تخصصی با بهره‌گیری از اساتید باتجربه، انتخاب شیوه‌های مناسب تدریس و تشکیل گروه‌های تحقیقاتی در حوزه‌ی کارآفرینی توصیه می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: مؤلفه‌های روانشناختی، رفتار کارآفرینانه، مدل‌سازی معادله‌ی ساختاری.

* - فاطمه قربانی پیرعلیده (نویسنده مسئول مقاله)، گیلان، بندر انزلی، خیابان مفتح شمالی، خیابان اسد آبادی، کوچه شهید شیرازی، ساختمان یونیک ۳، واحد ۵، کد پستی ۴۳۱۴۷۶۶۴۵ و شماره تلفن ۰۹۱۱۱۸۶۳۲۹۲ و آدرس ایمیل: fateme_ghorbani1143@yahoo.com

The effect of psychological factors on agricultural students' entrepreneurial behavior at Guilan University

Fatemeh Ghorbani Piralidehi^{*}, Mohammad Karim Motamed², Samireh Seymohammadi³

¹ PhD of Agricultural Extension and Education, Campus of Agriculture and Natural Resource of Razi University, Kermanshah: fateme_ghorbani1143@yahoo.com

² Associate Professor of Department of Agricultural Economics, Faculty of Agricultural Sciences University of Guilan: motamed@guilan.ac.ir

³ PhD of Agricultural Development, Campus of Agriculture and Natural Resource of Razi University, Kermanshah: saymohammadi@yahoo.com

Abstract

The purpose of this study was to investigate effect of psychological factors on agricultural students' entrepreneurial behavior by using Ajzen model among the last grade agriculture student at agricultural department at Guilan University and was conducted in the general framework of Descriptive - correlational researches. 200 students were selected using systematic random sampling. Validity of Questionnaire was confirmed by a panel of experts. Cronbach's alpha coefficient was calculated to determine the reliability of the questionnaire that amount of which was obtained 0/87 and represents the reliability of the questionnaire. The results showed that the intention of entrepreneurship in the majority of students was (n =110) average. But according to fit indices of research model, it can be concluded that the variables used in the study are (spirit of achievement, determination, internal control, independence, creativity and risk-taking) a good model to explain the effect of psychological factors on the Agriculture students' entrepreneurial behavior. The regression results also showed that determination and risk-taking variables could explain 56 percent of the changes of entrepreneurial intentions. Need to review higher education programs to training entrepreneurship features in students is essential and Holding on specialized courses and workshops utilizes experienced teachers, select of suitable methods of teaching and the formation of research groups in the field of entrepreneurship was recommended.

Key words: Psychological factors, entrepreneurial behavior, structural equation modeling.

*. Fatemeh Ghorbani Piralidehi (corresponding author), [Tel:09111863292](tel:09111863292)

مقدمه

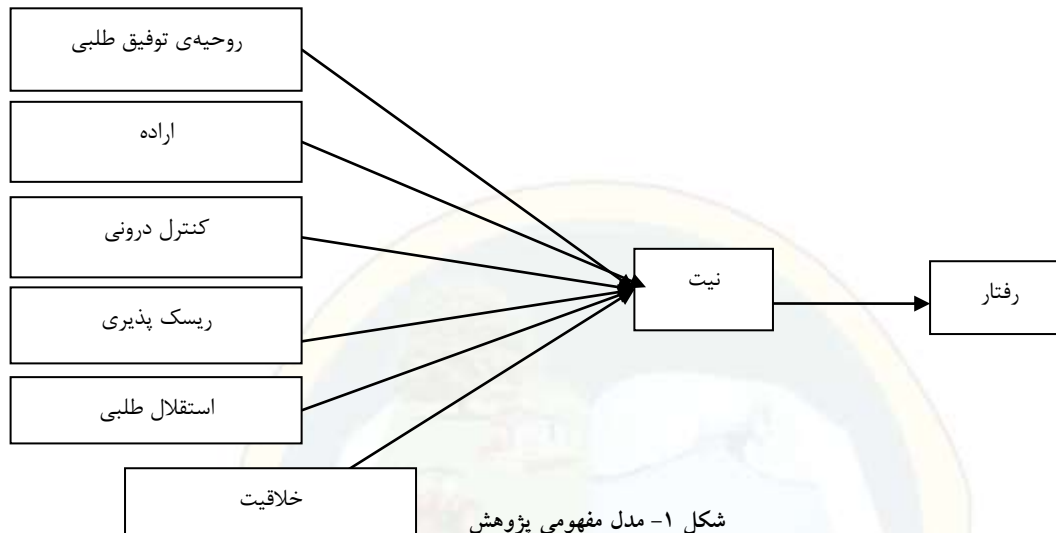
کشاورزی نیرو محرکه اقتصادی و تضمین کننده امنیت غذایی و سیاسی کشور نیز می باشد ولی با نگاهی به وضعیت شغلی دانش آموختگان کشاورزی می توان دریافت که همچنان نرخ بیکاری در این طیف از دانش آموختگان بیشتر است (بارانی، ۱۳۸۸). نگاهی به آمار و ارقام سال های گذشته نیز این مطلب را تأیید می کند. به عنوان مثال در سال ۱۳۸۵ بیش از ۱۵۰ هزار نفر دانش آموخته شده اند و هر سال نیز در همین حدود دانش آموخته می شوند، چنانچه تا سال ۱۳۸۸ بیش از ۵۰ درصد مهندسان کشاورزی موفق به یافتن شغل نشده اند. لذا در آینده ای نه چندان دور این معضل به شکل حادثی در کشور بروز خواهد کرد (قوشچی، ۱۳۸۹). بنابراین ضرورت رویارویی با این معضل از طریق ایجاد فرصت های شغلی جدید در رأس برنامه های دولت قرار گرفته و مورد توجه بالاترین مقامات اجرایی کشور است. اما آنچه مسلم است و باید بیش از هر اقدام اقتصادی و اجتماعی دیگری مورد توجه جدی مسئولان و کارگزاران اداری امور کشور قرار گیرد، اقدام در پذیرش، چگونگی یافتن و اعمال روش های کارا برای ایجاد و تغییر جهت گیری دانشگاه ها به سوی عملی کردن علم و نتایج تحقیقات است (فرشاد و همکاران، ۱۳۸۷). بسیاری از کشورها همچون ایالات متحده، کشورهای اروپایی، کشورهای جنوب شرق آسیا، چین و برخی از کشورهای آمریکای لاتین از جمله راه حل های برون رفت از این بحران را در محور کارآفرینی یافته اند (مقیم، ۱۳۸۲). در کشور ما نیز کارآفرینی یکی از مؤثرترین راهکارهای ایجاد اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاهی در کشور معرفی شده است. شواهد جامعه و بازار کار ایجاب می کند که دانشجویان آموزش عالی به صورت کارآفرینانه آموزش ببینند تا بتوانند در جامعه با شرایط جدید موفق عمل کنند. در این بین شناخت ویژگی های کارآفرینی دانشجویان و ارتقای آن ها از اهمیت بالایی برخوردار است. هر چند مطالعات زیادی در رابطه با بررسی ویژگی های کارآفرینی دانشجویان صورت پذیرفته ولی با توجه به اهمیت موضوع نیاز به مطالعات بیشتر احساس می شود. بنابراین تحقیق حاضر با هدف بررسی تأثیر مؤلفه های روانشناختی بر میزان رفتار کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه گیلان با بهره گیری از مدل آژن: رویکرد مدلسازی معادله ی ساختاری به انجام رسید تا بتواند مسئولین را با ویژگی های مؤثر در رفتار کارآفرینانه در دانشجویان آشنا ساخته و گامی هر چند کوچک در راستای کارآفرین شدن دانشجویان و در آینده ی نزدیک اشتغال فارغ التحصیلان بردارد. صاحب نظران کارآفرینی بر این باور هستند که سه دسته عوامل درون سازمانی، محیط بیرونی و ویژگی های شخصیتی باعث توسعه کارآفرینی سازمانی می شوند. ویژگی های شخصیتی عامل تأثیرگذار در موفقیت سازمان تلقی شده و متفکران علم مدیریت آن را در کنار عوامل سازمانی و عوامل محیطی مورد توجه قرار داده اند. آنان بر این باورند که کارکنان باید واجد دو ویژگی مهم باشند: یکی ساخت تخصصی که به معنای داشتن دانش و تخصص کافی است و دیگری ساخت شخصیتی که به معنای داشتن ویژگی های خاص شخصیتی مانند اعتماد به نفس، ریسک پذیری و کانون کنترل می باشد (Digman, 2002). از سوی دیگر کارکنان یک سازمان که در اصل سرمایه ی انسانی و اجتماعی آن هستند نقش بسزایی در موفقیت و شکست هر سازمان خواهند داشت، بنابراین با آموزش مناسب افراد کارآفرین زمینه شکل گیری نهادهای کارآفرین فراهم می شود. شناخت ویژگی های کارآفرینان از جمله مهم ترین رویکردها در مطالعه ی کارآفرینی است. مطالعات مختلفی به بررسی ویژگی های کارآفرینان پرداخته اند تا با ارتقای زمینه های این ویژگی ها دانشجویان کارآفرینی وارد بازار کار شوند. غالب صاحب نظران کارآفرینی در قرن بیستم شش قابلیت اصلی خلاقیت، ریسک پذیری، کنترل درونی، استقلال طلبی، انگیزه ی پیشرفت (روحیه ی توفیق طلبی)، اراده (تحمل ابهام) را به عنوان ویژگی های اساسی افراد کارآفرین برشمرده اند (Hood & Young, 1993; Bellu & Sherman, 1995; Schermerhom, 2005). پورداریانی، ۱۳۸۳؛ زالی و همکاران، ۱۳۸۶). این ویژگی ها را می توان به صورت زیر عنوان نمود:

✓ انگیزه ی پیشرفت (روحیه ی توفیق طلبی): بیانگر تمایل فرد به کسب هدف بر اساس مجموعه ای از عالی ترین معیارها است
این روحیه به عنوان محرک درونی به حساب می آید (Landstrom, 2005):

- ✓ اراده (تحمل ابهام): توانایی ادامه‌ی حیات با داشتن اطلاعات ناقص درباره‌ی محیط و تمایل داشتن به فعالیتی مستقل، بدون آن‌که فرد بداند موفق می‌شود یا خیر، به نظر می‌رسد که این ویژگی در کارآفرینان نسبت به سایر افراد بیشتر باشد (مرادی و همکاران، ۱۳۹۱):
- ✓ کنترل درونی: افرادی که دارای ویژگی کانون کنترل درونی هستند رویدادهای زندگی را به نتایج برنامه‌ریزی‌ها و تلاش‌های پیگیر خود نه عوامل محیطی نسبت می‌دهند (Stewart et al., 1998):
- ✓ ریسک‌پذیری: ریسک‌پذیری به معنای پذیرش مخاطره‌هایی است که می‌توانند با کشمکش‌های شخصی و درونی مهار شوند و تحت کنترل درآیند (مرادی و همکاران، ۱۳۹۱).
- ✓ استقلال طلبی: این ویژگی به عنوان نیروی برانگیزاننده است و با مرکز کنترل درونی ارتباط دارد.
- ✓ خلاقیت: به کارگیری توانایی‌های ذهنی برای ایجاد یک مفهوم جدید، فکر و ایده‌ی متمایز است. پوررجب (۱۳۹۱) به نقل از پرداخت‌چی می‌نویسد خلاقیت به عنوان خلق ایده‌های جدیدی که مفید و با ارزش باشند و نوآوری نتیجه خلاقیت و استفاده مؤثر از ایده‌هایی است که بیش‌تر بر تولید و خدمات تأکید دارند. نوآوری ویژگی اصلی کارآفرینی و خلاقیت، هسته اصلی فعالیت‌های کارآفرینانه به شمار می‌آید. کارآفرینی نتیجه‌ی نظام‌مند فرآیند به کارگیری خلاقیت و نوآوری به منظور استفاده از فرصت‌ها و نیازها در بازار می‌باشد.
- با شروع دهه‌ی ۱۹۸۰ (دهه‌ی کارآفرینی) موجی از مقالات و آثار در کشورهای توسعه یافته، در راستای تمرکز بر ویژگی‌ها و خصیصه‌های شخصیتی کارآفرینان، این پرسش را مطرح ساختند که "آیا شما از جوهره لازم برای کارآفرین شدن برخوردار هستید؟" این آثار در واقع در پی آن بودند تا ویژگی‌های مهم کارآفرینان را توصیف کنند. برخی از صاحب‌نظران نیز آزمون‌هایی را به منظور ارزیابی از خود به منظور ارزیابی قابلیت‌های افراد در زمینه کارآفرین شدن طراحی کردند (مسعودنیا، ۱۳۸۶). فرهنگ لغت "وبستر" کارآفرین را کسی می‌داند که متعهد می‌شود مخاطره‌های یک فعالیت اقتصادی را سازماندهی، اداره و تقبل کند (میرزا محمدی و همکاران ۱۳۸۷). کارآفرین شخص است، در حالی که کارآفرینی یک فرآیند است. کارآفرینی فرآیند خلاق در استفاده از منابع و سازماندهی آن‌ها برای نیازهای اشخاص است (Jarvis et al., 1991). کونولی در ۱۹۸۶ با جمع بندی آرای نظریه پردازانی که با تمرکز بر ویژگی‌های شخصیتی، کارآفرینی را مورد مطالعه قرار دادند، شانزده ویژگی شخصیتی برای کارآفرینان ارائه کرده است: آن‌ها به وسیله پول برانگیخته نمی‌شوند، نیازمند موفقیت بالا ولی قدرت پایین هستند، به گونه‌ای مغناطیسی دیگران را به سوی اندیشه‌هایشان جذب می‌کنند، در آغاز علاقه مند به کسب و کار نیستند، غالباً از درون برانگیخته می‌شوند، زمانی که سایرین از آنان به عنوان شورشی یا سخت گیر یاد می‌کنند مصمم تر می‌شوند، به سختی اقتدار را می‌پذیرند، نیاز بالایی به استقلال دارند، متفکران بسیار انعطاف پذیر هستند که به راحتی از یک سبک حل مسئله عقلانی به یک سبک حل مسئله شهودی تغییر موضع می‌دهند، در عین واقع بینی زیاد از حس اضطراب و فوریت نیز برخوردارند، بیش‌تر جذب چالش می‌شوند تا مخاطره و ریسک، بیش‌تر به نتایج نظر دارند تا سعی و تلاش، خود را نیازمند به بازخورد و شناخت مکرر می‌بینند، دانش سنتی و آنچه نهادها انجام می‌دهند را به چالش فرا می‌خوانند، از سلامت و هوشیاری بالا برخوردارند، و بالاخره، سبقت جویند و موفق به تغییر می‌شوند (Connolly, 1986). تیمونز در ۱۹۹۰ با ترکیب نتایج مطالعات مکرر خود راجع به ویژگی‌های شخصیتی کارآفرین، دوازده ویژگی را برمی‌شمارد: تعهد و عزم راسخ، اشتیاق نسبت به مسئولیت، اشتغال ذهنی نسبت به فرصت، مدارا نسبت به خطر، ابهام و عدم قطعیت، اتکا به خود، خلاقیت و انعطاف پذیری، تمایل به بازخورد فوری، سطح بالای انرژی، انگیزش نسبت به ممتاز شدن، جهت‌گیری نسبت به آینده، تمایل به یادگیری از طریق نقائص و خطاها، و توانایی رهبری (Timmons, 1990). در مطالعه‌ای که به منظور بررسی رابطه‌ی ویژگی‌های شخصیتی با تمایل به کارآفرینی در بین زنان شاغل در سازمان‌ها و ادارات دولتی شهر شیراز به انجام رسید نتایج نشان داد که بین ویژگی‌های شخصیتی زنان با تمایل آن‌ها به کارآفرینی رابطه‌ی معناداری وجود دارد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۰). در تحقیقی که به بررسی ارتباط بین عملکرد سازمانی و مهارت‌های کارآفرینی مدیران محلی روستایی در

استان قزوین به انجام رسید نتایج نشان داد که مهارت کارآفرینی دهیاران مورد مطالعه در حد متوسط (۳/۲۴) است. همچنین بین مهارت های کارآفرینی و عملکرد دهیاری ها، سطح تحصیلات، میزان مشارکت در فعالیت های اجتماعی، شرکت در دوره های آموزشی دهیاران، درآمد کارآفرین و خانواده ای او و نیز میزان تعامل با نهادها و سازمان های مرتبط ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد (دربان آستانه و همکاران، ۱۳۹۰). در مطالعه ای با عنوان " بررسی ویژگی های شخصیتی کارآفرینان دانشجویان دانشگاه های دولتی تهران " نتایج نشان داد که وضعیت روحیه کارآفرینی دانشجویان مورد مطالعه در حد قوی ارزیابی شده است (نعمتی، ۱۳۹۲). در مطالعه ای با عنوان " میزان کارآفرینی دانش آموزان در عرصه ی نشریات و مطبوعات شهر تهران"، نتایج نشان داد که بین کارآفرینی و دوره های آموزش مهارت های فردی، انگیزه ی پیشرفت، ریسک پذیری، نیاز به موفقیت و خلاقیت رابطه ی معناداری وجود دارد (کلاتری و همکاران، ۱۳۸۳). مطالعه ای صورت گرفته در بین دانشجویان سال آخر دانشکده ی کشاورزی در دانشگاه تهران نشان داد که متغیرهای به کار گیری روش های توسعه ای آموزش کارآفرینی در دانشگاه، درآمد ماهیانه خانواده، سن، روحیه کارآفرینی و سطح تحصیلات پدر ۲۶ درصد از تغییرات مهارت های کارآفرینی دانشجویان را پیش بینی می کند (حسینی و عزیزی، ۱۳۸۶). مطابق نتایج نظرسنجی از ۲۸۴۳ نفر از دانشجویان دانشگاه مازندران، در حدود ۲۱ درصد دارای ویژگی های کارآفرینی هستند. میانگین امتیاز کلی دانشجویانی که دارای ویژگی کارآفرینی بودند، برابر ۳۹/۶۷ و برای دانشجویان غیر کارآفرین برابر با ۲۹/۸۹ بود که با حداقل میانگین قابل قبول (۳۷ امتیاز) تفاوت فاحشی را دارد. از سوی دیگر، مقایسه هر یک از ویژگی های پنجگانه کارآفرینی نشان می دهد که ویژگی عزم و اراده (با میانگین ۷/۸) در مقایسه با سایر خصیصه ها بیشتر در نزد دانشجویان این دانشگاه ملاحظه می شود. امتیاز ویژگی های توفیق طلبی، استقلال طلبی، خطرپذیری و خلاقیت دانشجویان، فاصله کمی با حداقل امتیاز قابل قبول دارند (زالی و همکاران، ۱۳۸۶). نتایج مطالعه ای در دانشگاه شهید چمران اهواز نشان داد که بین انگیزه پیشرفت و خلاقیت با کارآفرینی دانشجویان رابطه ی معنی داری وجود دارد (برومند نسب، ۱۳۸۱). در مطالعه ای در دانشگاه اصفهان در رابطه با بررسی قابلیت های کارآفرینی دانشجویان، نتایج نشان داد که قابلیت های کارآفرینی دانشجویان در زمینه ی استقلال طلبی، کنترل درونی، انگیزه ی پیشرفت و خلاقیت بالاتر از حد میانگین و نمرات ریسک پذیری از متوسط نمره ی معیار پایین تر است. همچنین آموزش های دانشگاهی در پرورش ویژگی های کارآفرینی دانشجویان مؤثر نبوده است (بدری و همکاران، ۱۳۸۵). در مطالعه ای دیگری که در دانشگاه پیام نور اراک به انجام رسید همان نتایج مطالعه ای بالا به دست آمد. محقق می نویسد قابلیت های کارآفرینی دانشجویان در زمینه ی استقلال طلبی، کنترل درونی، انگیزه ی پیشرفت و خلاقیت بالاتر از حد میانگین و نمره ی ریسک پذیری آنان از میانگین پایین تر بوده است و همچنین آموزش های دانشگاهی در پرورش ویژگی های کارآفرینی دانشجویان مؤثر نبوده است (غفاری، ۱۳۸۷). در تحقیقی در دانشگاه سمنان نیز نتایج نشان داد که بین دانشکده های مختلف از نظر نمره ی ویژگی های شخصیتی (ریسک پذیری، کانون کنترل، نیاز به موفقیت، سلامت فکری، عملگرایی، تحمل ابهام، رؤیا پردازی و چالش طلبی) تفاوت معنی داری وجود ندارد. بر اساس نتایج تحقیق نمره ی نهایی دانشجویان دانشکده ی دامپزشکی در دامنه ی ضعیف قرار دارد، همچنین هیچ کدام از دانشکده ها نمره ی کارآفرینی بسیار قوی را به دست نیاوردند (فیض و صفایی، ۱۳۸۸). نتایج تحقیق در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران نشان داد که در بین متغیرهای مربوط به عوامل روانشناختی تأثیر گذار بر روحیه کارآفرینی به ترتیب سخت کوشی و تلاش مداوم، اعتماد به نفس و خودباوری و آینده نگر بودن دارای بیشترین تأثیر و حمایت مادی و معنوی از طرف خانواده، توان ایجاد انگیزه در دیگران و تجربه ی فردی دارای کمترین تأثیر در ایجاد روحیه کارآفرینی بوده است (قاسمی و اسدی، ۱۳۸۸). نیت خود تابعی از نگرش نسبت به عمل، هنجارهای ذهنی و باور به خودکارآمدی است و در شکل گیری رفتار نهایی نقش بسزایی دارد (Ajzen, 1991). نیت کارآفرینی را می توان عاملی مؤثر بر رفتار کارآفرینانه یا تصمیم برای کارآفرین بودن قلمداد کرد (Moriano and Gorgievski, 2007). آنچه که واضح و مبرهن است این که با بهره گیری از مدل های مبتنی بر نیت به عنوان ابزار مناسب برای توضیح و تفسیر شکل گیری نیت کارآفرینانه و رفتار کارآفرین، در مجموع این امکان فراهم می شود که از آن، به شکل یک چارچوب مناسب برای اندازه گیری اثر مؤلفه های روانشناختی بر نیت و رفتار کارآفرینانه در آموزش عالی بهره گرفت.

مدل رفتار برنامه‌ریزی شده آژن در زمینه های گوناگونی به کار گرفته شده است و نسبت به مدل های دیگر، نیت کارآفرینانه را با جزئیات بیشتر و دقیق تر مورد بررسی قرار می دهد. از این رو به منظور واکاوی تأثیر مولفه‌های روانشناختی مانند روحیه توفیق طلبی، اراده، کنترل درونی، ریسک پذیری، استقلال طلبی و اخلاقیات بر میزان رفتار کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی، از مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شد (شکل ۱).

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر ماهیت از نوع پژوهش های کمی و از نظر هدف کاربردی است؛ روش تحقیق به لحاظ دستیابی به حقایق و داده پردازی، توصیفی - همبستگی است و با توجه به محدوده ی تحقیق، طرح مورد استفاده در این مطالعه مقطعی می‌باشد. بر اساس جدول بارتلت و همکاران (۲۰۰۱) حجم نمونه ۲۰۰ نفر برآورد شد. حجم نمونه در این تحقیق را دانشجویان سال آخر رشته مهندسی کشاورزی مقطع کارشناسی دانشکده کشاورزی دانشگاه گیلان تشکیل داده‌اند که با روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک انتخاب شدند. جهت جمع آوری داده‌ها از پرسشنامه‌ی محقق ساخته استفاده شد. روایی پرسشنامه با کمک از پانل متخصصان تأیید شد. ضریب آلفای کرونباخ به منظور تشخیص پایایی پرسشنامه محاسبه گردید که مقدار آن ۰/۸۷ به دست آمد و ضریب اعتبار مناسبی می باشد. به منظور بررسی چارچوب مفهومی پژوهش از روش مدل‌سازی معادله ساختاری و نرم افزار SPSS 16 و Amos 18 استفاده شد.

نتایج و بحث

۵۲/۵ درصد از افراد مورد مطالعه را زنان و مابقی را مردان تشکیل دادند. میانگین سنی افراد مورد بررسی ۲۱/۵ به دست آمد. اکثر پاسخگویان (حدود ۱۹۶ نفر) تمایل زیادی به راه‌اندازی کسب و کار جدید دارند. نیت کارآفرینی دانشجویان مورد مطالعه نیز مورد بررسی قرار گرفت (جدول ۱).

جدول ۱- توزیع فراوانی نیت کارآفرینی دانشجویان

درصد	فراوانی	نیت کارآفرینی
۳۴/۵	۶۹	ضعیف
۵۵	۱۱۰	متوسط
۱۰/۵	۲۱	قوی
۱۰۰	۲۰۰	جمع

نتایج حاصله از بررسی نیت کارآفرینی دانشجویان نشان داد که حدود ۱۱۰ نفر از دانشجویان مورد مطالعه نیت کارآفرینی در حد متوسط، ۲۱ نفر دارای نیت کارآفرینی قوی و ۶۹ نفر نیز نیت کارآفرینی ضعیف داشته اند. مطالعه‌ی دربان آستانه و همکاران (۱۳۹۰) نشان داد که مهارت کارآفرینی دهیاران در استان قزوین در حد متوسط بوده است. نتیجه‌ی مطالعه‌ی فیض و صفایی (۱۳۸۸) روی این نکته تأکید دارد که هیچ کدام از دانشکده‌های مورد مطالعه در دانشگاه سمنان از نظر کارآفرینی نمره‌ی بسیار قوی به دست نیاوردند که تأیید کننده‌ی نتیجه‌ی تحقیق می‌باشد. اما مطالعه‌ی نعمتی (۱۳۹۲) در بین دانشجویان دانشگاه‌های دولتی تهران نشان داد که وضعیت روحیه‌ی کارآفرینی دانشجویان مورد مطالعه در حد قوی است. این مسئله به تفاوت فرهنگی گروه انتخاب شده در تحقیق حاضر و نمونه‌ی مورد بررسی پژوهش نعمتی (۱۳۹۲) برمی‌گردد. به منظور بررسی تأثیر این که کدام متغیر مستقل تغییرات نیت کارآفرینی را بیشتر تبیین می‌کند و جهت بررسی روابط بین متغیرهای تحقیق، ابتدا از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد (جدول ۲).

جدول ۲- ضرایب همبستگی بین متغیرهای تحقیق

متغیر	روحیه‌ی توفیق طلبی	اراده	کنترل درونی	ریسک پذیری	استقلال طلبی	خلاقیت	نیت	رفتار
روحیه‌ی توفیق طلبی	۱							
اراده	۰/۳۲**	۱						
کنترل درونی	* ۰/۱۹	۰/۲۴**	۱					
ریسک پذیری	۰/۴**	۰/۳۷**	۰/۱۵	۱				
استقلال طلبی	۰/۲۹**	۰/۶۲**	۰/۲۷**	۰/۲۵**	۱			
خلاقیت	۰/۵۴**	۰/۴**	۰/۲۹**	۰/۳۹**	۰/۳۹**	۱		
نیت	۰/۳۲**	۰/۶۶**	۰/۳۲**	* ۰/۳۳	۰/۵۴**	۰/۳۰**	۱	
رفتار	۰/۳۹**	۰/۵۸**	۰/۲۸**	۰/۵۳**	۰/۲۸**	۰/۶۹**	۰/۶۹**	۱

بر اساس جدول ۲ ارتباط بین همه‌ی مؤلفه‌های روان‌شناختی و نیت و رفتار کارآفرینانه در سطح احتمال ۰/۰۱ مثبت و معنی دار است به جز ارتباط بین کنترل درونی با روحیه‌ی توفیق طلبی که در سطح ۰/۰۵ معنی دار شده است بنابراین تمام متغیرهای مستقل در محاسبات رگرسیونی در نظر گرفته شدند. بدری و همکاران (۱۳۸۵) و غفاری (۱۳۸۷) در مطالعات خود به صورت جداگانه به ترتیب در دانشگاه اصفهان و دانشگاه پیام نور اراک نشان دادند که به جز ریسک پذیری بقیه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی (شامل استقلال طلبی، کنترل درونی، انگیزه‌ی پیشرفت و خلاقیت) از حد میانگین بالاتر است و این رابطه‌ی مثبت و معنی دار را تأیید کردند. قبل از انجام رگرسیون گام به

گام، مقدار هم خطی محاسبه شد که بالاتر از ۰/۱ بود بنابراین بین متغیرهای مستقل هم خطی وجود نداشت. نتایج معادله رگرسیونی نیز گزارش شده است (جدول ۳).

جدول ۳- محاسبات رگرسیونی گام به گام

متغیرها	B	خطای استاندارد	Beta	مقدار t	معنی داری
مقدار ثابت	۷/۵	۱,۸۱	.....	۳,۴۸	۰,۰۰۱**
اراده	۱,۰۲	۰,۰۹۷	۰,۶۲۹	۱۰,۴۷	۰,۰۰۰**
ریسک‌پذیری	۰,۱۸۹	۰,۷۱	۰,۱۵۹	۲,۶۵	۰,۰۰۹**

**معنی داری در سطح یک درصد، $R^2 = ۰/۵۶$

همان طور که در جدول (۳) آمده است متغیرهای اراده و ریسک‌پذیری می‌توانند ۵۶ درصد از تغییرات نیت کارآفرینی را تبیین کنند و سایر متغیرهای مستقل وارد معادلات رگرسیونی نشده‌اند. این مطلب توسط زالی و همکاران (۱۳۸۶) نیز به دست آمد و نتایج نشان داد که دانشجویان دانشگاه مازندران بیشتر بر عزم و اراده (میانگین ۷/۸) تأکید دارند. روابط علی بین متغیرهای مدل پژوهش در قالب مدل معادله‌های ساختاری (Structural Equation Modeling (SEM)) توسط نرم افزار Amos برآورد گردید. نتایج برآورد مدل اندازه گیری در جدول (۴) آورده شده است. با توجه به معیارهای پیشنهاد شده در جدول مذکور می‌توان نتیجه گرفت که متغیرهای به کار رفته در پژوهش، مدل مناسبی برای اندازه‌گیری تأثیر مؤلفه های روانشناختی بر میزان رفتار کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی است.

جدول ۴- شاخص های برازندگی مدل پژوهش

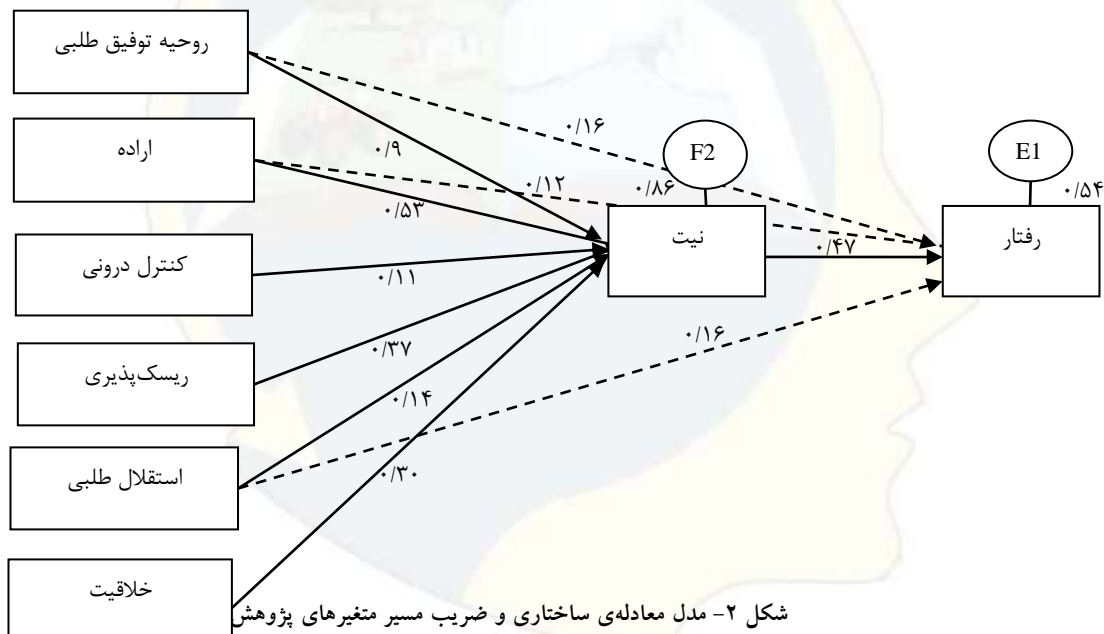
شاخص برازش	معیار مطلوب*	مقدار گزارش شده
χ^2 / df	≤ 3	۲/۶
NFI شاخص برازش هنجار شده	$\geq ۰/۹۰$	۰/۹۶
CFI شاخص برازش مقایسه‌ای	$\geq ۰/۹۰$	۰/۹۷
IFI شاخص برازش افزایشی	$\geq ۰/۹۰$	۰/۹۴
RMSEA ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	$< ۰/۰۵$	۰/۰۴

p=۰/۰۰۱

دومین مرحله در برآورد مدل، پس از آزمون نتایج برازش مدل یا برآورد مدل اندازه‌گیری، برآورد مدل ساختاری یا آزمون معنی‌داری ضرایب مسیر فرض شده در مدل پژوهش و واریانس تشریح شده یا ضریب تعیینی است که به وسیله‌ی هر مسیر برآورد می‌گردد. نتایج تحلیل نظرات دانشجویان سال آخر مقطع کارشناسی رشته مهندسی کشاورزی نشان داد که رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری بین متغیرهای بیرونی روحیه‌ی توفیق طلبی، اراده، کنترل درونی، ریسک‌پذیری، استقلال طلبی و خلاقیت با نیت کارآفرینی وجود دارد ($p < ۰/۰۱$) (شکل ۲). در این میان به ترتیب، متغیرهای روحیه‌ی توفیق طلبی دارای بیشترین ($۰/۹$) و کنترل درونی، کمترین ($۰/۱۱$) تأثیر گذاری بر متغیر وابسته نیت هستند. همان‌طور که در شکل نشان داده می‌شود مؤلفه‌های روان‌شناختی می‌توانند تا ۸۶ درصد از تغییرات نیت کارآفرینی را تبیین کنند. علاوه بر این، بررسی دیگر رابطه‌ها گویای آن است، متغیرهای استقلال طلبی، اراده و روحیه‌ی توفیق طلبی می‌توانند به طور مستقیم بر رفتار کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی تأثیر بگذارند. در مجموع نتایج مطالعه همچنین نشان داد که بین ویژگی های شخصیتی با نیت و رفتار کارآفرینی رابطه‌ی معنی داری وجود دارد که توسط مطالعات مختلف نیز تأیید شده است. به عنوان مثال در

مطالعه‌ی برومند نسب (۱۳۸۱) بین انگیزه‌ی پیشرفت و خلاقیت با کارآفرینی در بین دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز رابطه‌ی معنی داری وجود دارد. در مطالعه‌ی کلانتری و همکاران (۱۳۸۳) نیز بین انگیزه‌ی پیشرفت، ریسک پذیری، نیاز به موفقیت و خلاقیت با کارآفرینی رابطه‌ی معنی داری وجود دارد. همچنین به اعتقاد قاسمی و اسدی (۱۳۸۸) سخت کوشی و تلاش مداوم، اعتماد به نفس و خودباوری و آینده نگر بودن دارای بیشترین تأثیر بر روحیه‌ی کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران است. بر طبق شکل (۲)، دو متغیر استقلال طلبی و اراده با مقدار ۰/۹۱، بیشترین کوواریانس را به خود اختصاص داده‌اند. این مطلب نمایانگر آن است که بین استقلال یک فرد و اراده‌ی او برای انجام کاری، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. از آنجایی که نیت کارآفرینی را می‌توان عاملی مؤثر بر رفتار کارآفرینانه قلمداد کرد در این تحقیق به دنبال بررسی نیت کارآفرینی دانشجویان کشاورزی بودیم. در نتیجه به رغم این‌که بر پایه‌ی یافته‌های تحقیق نیت کارآفرینی رابطه‌ی مثبت و معنی داری را (ضریب مسیر ۰/۴۷) با رفتار کارآفرینی دارد و می‌تواند ۵۴ درصد از تغییرات رفتار کارآفرینی را تبیین کند، لذا تلاش برای تغییر نیت کارآفرینی در بین دانشجویان و بهبود آن ضروری است. بنابراین تا زمانی که نیت کارآفرینی دانشجویان تغییر نیابد و به کارآفرینی گرایش پیدا نکنند از خود رفتار کارآفرینانه بروز نخواهند داد.

نتیجه گیری

در مجموع با توجه به اینکه ویژگی‌های کارآفرینی روی نیت کارآفرینی دانشجویان مؤثر خواهد بود و از سویی دیگر انتظار می‌رود تا با بهبود نیت کارآفرینی در دانشجویان، مهارت‌های کارآفرینی در آنان ارتقا یابد، بنابراین نیاز به ارتقای ویژگی‌های کارآفرینانه در دانشجویان به منظور کارآفرین شدن در آینده و امکان اشتغال مولد و مؤثر در آنان بیش از پیش ضرورت دارد. نتایج مطالعه نیز نشان داد که نیت کارآفرینی در اکثر دانشجویان متوسط است. همچنین مطالعات مختلف نشان داد که آموزش‌های دانشگاهی در پرورش ویژگی‌های کارآفرینی دانشجویان مؤثر نبوده است در حالی که یکی از مهم‌ترین و برجسته‌ترین انتظارات از آموزش عالی، تربیت کارآفرین شدن در دانشجویان است. بنابراین نیاز به بازبینی برنامه‌های آموزش عالی جهت پرورش ویژگی‌های کارآفرینی در دانشجویان ضروری و مبرم است و برای این منظور پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

۱. برگزاری دوره های تخصصی، سمینارهای علمی، کارگاه های تخصصی با حضور اساتید خبره در رابطه با کارآفرینی متناسب با رشته ها و گرایش های تخصصی دانشجویان به منظور ارتقای نیت کارآفرینی آن ها؛
۲. استفاده از شیوه های عملی در انتخاب روش های آموزشی دوره های آموزش کارآفرینی و حتی الامکان انتخاب محتوای آموزشی و برنامه های درسی مطابق با علایق و نیاز دانشجویان؛
۳. تشکیل گروه های تحقیقاتی پژوهش های کارآفرینی در برنامه ریزی های آتی دانشگاه و دستگاه های اجرایی به منظور ترغیب دانشجویان به موضوع کارآفرینی.

مراجع

- بارانی، شهرزاد (۱۳۸۸). واکاوی ادراک و انتظارات دانشجویان کشاورزی از اشتغال پذیری رشته های کشاورزی در دانشکده های غرب کشور. پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی کرمانشاه.
- بدری، احسان، لیاقتدار، محمد جواد، عابدی، محمد رضا و جعفری، ابراهیم (۱۳۸۵). بررسی قابلیت های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، سال ۱۲، شماره ۲، صفحات ۹۱-۷۳.
- برومند نسب، محمد (۱۳۸۱). بررسی رابطه ی ساده چندگانه وضعیت اجتماعی- اقتصادی، انگیزه ی پیشرفت، مخاطره پذیری، جایگاه مهار، خلاقیت و عزت نفس با کارآفرینی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز، پایان نامه ی کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده ی علوم تربیتی.
- پورداریانی، احمد (۱۳۸۳). کارآفرینی. تهران: مؤسسه ی فرهنگی و انتشاراتی محراب قلم.
- پوررجب، پیمان (۱۳۹۱). بررسی ویژگی های اساسی کارآفرینان و عوامل مؤثر بر کارآفرینی. کارآفرینان، سال ۴، شماره ی ۲۳، صفحات ۲۹-۲۴.
- حسینی، سید محمود و عزیزی، بهارک (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر در توسعه ی روحیه و مهارت های کارآفرینی در میان دانشجویان سال آخر دانشکده ی کشاورزی دانشگاه تهران. مجله ی علوم کشاورزی ایران، شماره ی ۳۸، صفحات ۲۵۱-۲۴۱.
- دربان آستانه، علیرضا، قدیری معصوم، مجتبی و فیروزی، محمد علی (۱۳۹۰). بررسی ارتباط بین عملکرد سازمانی و مهارت های کارآفرینی مدیران محلی روستایی (مطالعه ی موردی دهیاران استان قزوین). پژوهش های روستایی، سال ۳، شماره ۱، صفحات ۵۹-۲۷.
- زالی، محمد رضا، مدهوشی، مهرداد و کردنائیچ، اسدالله (۱۳۸۶). ارزیابی مشخصه های کارآفرینی دانشجویان (مورد مطالعه: دانشگاه مازندران). فصلنامه ی مدرس علوم انسانی، ویژه نامه ی مدیریت، صفحات ۱۱۳-۸۱.
- غفاری، هادی (۱۳۸۷). بررسی قابلیت های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه پیام نور اراک. همایش ملی توسعه ی کارآفرینی در آموزش های علمی- کاربردی کشاورزی، مشهد: مؤسسه ی آموزش عالی علمی- کاربردی جهاد کشاورزی.
- فرشاد، سیامک، فتحیان، محمد، ابراهیمی، بابک و نالچگیر، سروش (۱۳۸۷). مراکز رشد مجازی: ابزاری در راستای توسعه ی کارآفرینی دانشگاه ها. فصلنامه ی آموزش مهندسی ایران، سال ۱۰، شماره ۳۷، صفحات ۱۲۴-۱۰۱.
- فیض، داود و صفایی، میلاد (۱۳۸۸). ارزیابی و مقایسه ی ویژگی های شخصیتی کارآفرینی دانشجویان دانشکده های مختلف دانشگاه سمنان. فصلنامه ی انجمن آموزش عالی ایران، سال ۲، شماره ۲، صفحات ۱۵۹-۱۳۷.
- قاسمی، جواد و اسدی، علی (۱۳۸۸). تحلیل عاملی عوامل تأثیرگذار در ایجاد روحیه ی کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مطالعه ی موردی: پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران). فصلنامه ی اقتصاد و توسعه ی کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)، جلد ۲۴، شماره ۱، صفحات ۲۲-۱۳.

- قوشچی، فرشاد (۱۳۸۹). اشتغال دانش‌آموختگان کشاورزی، آرزوی ممکن یا ممکن؟. *ماهنامه‌ی کشاورزی و توسعه‌ی پایدار*، شماره ۳۲، صفحات ۱۴-۱۲.
- کلاتری، صمد، ربانی، رسول و هزار جریبی، جعفر (۱۳۸۳). بررسی میزان کارآفرینی دانش‌آموختگان در عرصه‌ی نشریات و مطبوعات. *نامه‌ی علوم اجتماعی*، شماره ۲۳، صفحات ۱۸۹-۱۷۱.
- محمدی، حمید رضا، احمدی، عبدالله، شایان جهرمی، شاپور امین (۱۳۹۰). بررسی رابطه‌ی ویژگی‌های شخصیتی با تمایل به کارآفرینی. *فصلنامه‌ی علمی - پژوهشی جامعه‌شناسی زنان*، سال دوم، شماره‌ی اول، صفحات ۹۹-۱۲۰.
- مرادی، حوریه، بیژنی، مسعود، کرمی، غلامحسین و فلاح حقیقی، نگین (۱۳۹۱). ارزیابی مقایسه‌ای ویژگی‌های روانشناختی مؤثر بر نگرش‌های کارآفرینانه در دانشجویان مهندسی کشاورزی (مورد مطالعه: دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان). *فصلنامه‌ی آموزش مهندسی ایران*، سال ۱۴، شماره ۵۳، صفحات ۸۱-۶۵.
- مسعودنیا، ابراهیم (۱۳۸۶). بررسی اعتبار پارادایم‌های شخصیتی در مطالعه و پیش‌بینی کارآفرینی. *دو ماهنامه‌ی علمی- پژوهشی دانشور رفتار*، دانشگاه شاهد، سال ۱۴، دوره‌ی جدید، شماره ۲۳، صفحات ۶۴-۵۳.
- مقیمی، سید محمد (۱۳۸۲). کارآفرینی اجتماعی. *فصلنامه ره یافت*، شماره ۲۹، صفحات ۴۹-۵۹.
- میرزا محمدی، محمد. حسن؛ امیری، مهدی؛ پورطهماسی، سیاوش (۱۳۸۷). بررسی موانع توسعه‌ی کارآفرینی در دانشگاه شاهد از نظر اعضای هیئت علمی در سال تحصیلی ۱۳۸۶-۱۳۸۷. *نامه آموزش عالی*، دوره‌ی جدید، سال ۱، شماره ۴، صفحات ۵۰-۳۳.
- نعمتی، محمد علی (۱۳۹۲). بررسی ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینانه دانشجویان دانشگاه‌های دولتی تهران. *دو فصلنامه نوآوری و ارزش‌آفرینی*، سال اول، شماره ۳، صفحات ۶۴-۴۷.
- Ajzen, I (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, pp 179- 211.
- Bellu, R. R and Sherman, H (1995). Predicting Firm Success from Task Motivation and Attribution Style. A Longitude Study. *Entrepreneurship regional development*, Vol. 7, No. 4, pp 63- 349.
- Connolly, P.M (1986). *Entrepreneurs in corporations*. Work in America Institute, Inc.
- Digman, J., M (2002). Personality stature, emergence of the five factor model *Annu. Rev.psychol.*
- Hood, N and Young, J. E (1993). Entrepreneurships area 's of development: a survey of Top Executives in successful Firm. *Journal of Business Venturing*, Vol. 8, No. 2, pp 115- 135.
- Jarvis, k., Renner, A., Shook, R., Smith, S (1991). *Entrepreneurship Classroom Note*, University Alberta Kanada.
- Landstrom, H (2005). *Pioneers in Entrepreneurship and Small Business Research* New York: Springer.
- Moriano, J. A. and Gorgievski, M (2007). *Psychology of Entrepreneurship: Research and Education*. Universidad national education a distance (UNED) Madrid.
- Schermerhorn, J (2005). *Management*, 8th editions, New York: John Willy and sons, Inc.
- Stewart, W. H; Carland, J and Carland, J (1998). Is risk taking propensity an attribute of entrepreneurship? A comparative analysis of instrumentation". <http://www.sbaer.vca.edulresearch/1998/ASBE/98asb5/>.
- Timmons, J. A (1990). *New venture creation: entrepreneurship in the 1990's*. omewood, Ill. Irwin.